

Dziesięć zasad motywowania uczniów do aktywności na lekcjach języka angielskiego w szkole specjalnej

DOI: 10.47050/jows.2023.2.121-124

Czym kierujemy się w pracy z uczniami szkoły specjalnej, aby wzbudzić u nich motywację do nauki? Nasze wieloletnie doświadczenie w nauczaniu młodzieży z niepełnosprawnością intelektualną pozwoliło wypracować szereg sposobów postępowania w tym względzie. Indywidualne podejście, wykorzystanie relaksującej muzyki, podkreślenie autonomii ucznia – to niektóre z nich. Sprzyjają one rozwojowi wewnętrznej motywacji uczniów, obniżają poziom napięcia i dają poczucie bezpieczeństwa

Małe szanse są często początkiem wielkich przedsięwzięć.

Demostenes (384–322 p.n.e.)

Słowa Demostenesa, znanego m.in. jako mówca starożytnych Aten, prawdopodobnie były komentarzem do sytuacji, w jakiej znalazł się ich autor w wieku dwudziestu lat. Początkiem drogi, która doprowadziła go do grona wielkich mówców, było bowiem przemówienie wygłoszone w trakcie sporu z krewnymi o majątek po ojcu. Jako niedoświadczony młodzieniec stanął w obliczu sprawy, nad którą początkowo nie miał kontroli – musiał jednak stawić czoło wyzwaniu. I z sukcesem podołał mu na tyle, by własnym doświadczeniem nadać wiarygodności zamieszczonemu w cytacie przesłaniu: „Małe szanse są często początkiem wielkich przedsięwzięć”. Wielu z nas może, w stosownej skali i przy odpowiedniej motywacji, stać się naśladowcami Demostenesa. W tym również oczywiście młodzież szkoły specjalnej.

U podstaw wszelkiej aktywności człowieka leży odpowiednia motywacja

W przypadku ucznia szkoły ogólnodostępnej uczenie się języka obcego wynika z pragnienia uzyskania wysokiego wyniku z przedmiotu i z egzaminu, co zwiększa szansę na dostanie się do lepszej szkoły, a po jej ukończeniu – na uzyskanie wymarzonej pracy. Dodatkowo uczeń ma świadomość nadrzędnej wartości opanowania języka obcego – komunikacyjnej, przydatnej choćby podczas wyjazdów zagranicznych.

Z kolei dla ucznia z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim tego typu motywacja nie jest już tak oczywista – nauka języka obcego pełni głównie funkcję terapeutyczną. Wyniki egzaminu w znikomym stopniu stają się przepustką do lepszego świata. Opanowanie wiadomości z tego przedmiotu daje młodym ludziom raczej poczucie przynależności do społeczeństwa, w którym funkcjonują na co dzień ich pełnosprawni rówieśnicy czy rodzeństwo, w pewnym sensie niwelując różnice między nimi oraz eliminując przejawy stygmatyzowania w rodzaju odrzucenia, etykietowania czy segregacji.

LIDIA JAROMIN,
DAMIAN BEDNAREK

Specjalny Ośrodek Szkolno-Wychowawczy
nr 10 we Wrocławiu

Ucniowie z niepełnosprawnością intelektualną borykają się z wieloma ograniczeniami i trudnościami w przyswajaniu wiedzy w ogóle, ponieważ mają zaburzony poziom postrzegania. Może być to zarówno efekt zmian w okresie prenatalnym (genetycznych, neurologicznych, metabolicznych), jak i skutek urazów fizycznych czy uszkodzeń centralnego układu nerwowego doznanych w dzieciństwie. Często także występują u nich niedoskonałości w zakresie koncentracji uwagi, która jest krótkotrwała, niepodzielna i łatwo podlega zakłóceniu, zwłaszcza gdy wymagane jest odniesienie się do pojęć abstrakcyjnych lub w wypadku ćwiczeń sprawiających trudności. Uczniów z niepełnosprawnością intelektualną często cechują również opóźniony rozwój mowy, wady wymowy i słaba pamięć logiczna (w przeciwieństwie do całkiem dobrej, niekiedy doskonałej pamięci mechanicznej). Obrazu dopełniają warunki rodzinne oraz środowiskowe, z jakimi niekiedy się stykają, w rodzaju odrzucenia, braku akceptacji, traum. Nietrudno wyobrazić sobie, jakim wyzwaniem jest dla nich sprostanie wymaganiom stawianym w ramach procesu edukacji, i jak wytężonym wysiłkiem dla nauczyciela jest praca z tego typu grupą młodych ludzi. Wymaga ona nie tylko znajomości metodyki nauczania języka angielskiego, ale także wiedzy na temat rodzajów niepełnosprawności intelektualnej. Każdy uczeń jest inny, a jego poziom funkcjonowania w szkole, zachowanie, możliwości psychofizyczne oraz ograniczenia są katalogiem indywidualnych cech. Zbiór poniżej przedstawionych sytuacji, z jakimi nauczyciel może się spotkać, jest próbą uświadomienia tego, na co zwrócić szczególną uwagę podczas pracy, oraz rodzaju i skali wyzwania, jakie można napotkać. Być może pozwoli też stworzyć plan działania umożliwiający wytyczenie skutecznej drogi osiągnięcia założonego celu.

Jak więc motywować, by zaangażowane w naukę języka strony odczuwały satysfakcję i zadowolenie z udziału w tym procesie?

W ramach odpowiedzi na tak postawione pytanie warto uwzględnić trzy podstawowe aspekty:

1. psychologiczny, odwołujący się do indywidualnych możliwości rozwojowych ucznia oraz jego psychiki, przy czym najważniejsze jest to, aby prawidłowo ocenić jego zaangażowanie i chęci. Niebagatelne znaczenie ma również minimalizowanie stresu oraz nauka w tempie dostosowanym do możliwości. Poza tym budowanie poczucia bezpieczeństwa, akceptacji i zaufania, różnicowanie dynamiki pracy oraz odwoływanie się do korzyści płynących z uwzględnienia inteligencji wielorakiej;
2. metodyczny, kładący nacisk na zasady neurodydaktyki i nauczanie polisensoryczne, ponieważ pobudzenie większej ilości struktur mózgu skutkuje bardziej efektywnym zdobywaniem wiedzy. Podobnie działa wykorzystanie metod aktywnych z elementami zabawy, praca metodą projektów, działania artystyczne, w tym prace plastyczne, śpiew, taniec. Na koniec, ale nie jako ostatnie, pozostaje również rozwijanie kreatywności;
3. relacyjny, bazujący na budowaniu atmosfery zaufania, szacunku, akceptacji i wyrozumiałości.

Podczas codziennej pracy w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 10 we Wrocławiu ważne w ramach motywowania uczniów do zdobywania wiedzy, i to nie tylko w wypadku nauki języka obcego, okazało się przestrzeganie „dziesięciu przykazań” (Dörnyei i Csizer 1998: 209), które pozwalają uwzględnić najważniejsze psychologiczne i organizacyjne aspekty nauczania.

1. **Daj osobisty przykład podejścia pełnego pasji i zaangażowania w lekcję oraz szczerego zainteresowania tym, co robisz.** Uczeń z niepełnosprawnością intelektualną w stopniu lekkim potrzebuje szczególnej uwagi i wrażliwej postawy względem swoich dysfunkcji, a każdego, kto okaże mu ciekawość, troskę, akceptację i radość współuczestnictwa, obdarzy ogromnym kredytem zaufania i bez cienia fałszu zaangażuje się w zaproponowane na lekcji aktywności. Entuzjazm i radość prowadzącego zajęcia

przełożą się bezpośrednio na wzrost poczucia kompetencji własnej ucznia, gdyż ciekawość procesu obniży poziom lęku i napięcia, otwierając umysł na przyswajanie wiedzy.

2. **Postaraj się stworzyć przyjemną, relaksującą atmosferę podczas lekcji.** Wspomagaj nauczanie muzyką relaksacyjną w tle, np. podczas zapisywania tematu, aby ułatwić uczniom oderwanie myśli od tego, co zostawili za drzwiami szkoły. Postaw tamę między mirem i atmosferą tworzoną na lekcji a nie zawsze przyjaznym światem zewnętrznym.

W części głównej zajęć staraj się stosować fragmenty muzyki barokowej zawierającej frazy *largo*, które – zgodnie z teorią Georgiego Łozanowa – sprzyjają uczeniu się przez powolne tętno, liczące około 60 uderzeń na minutę. Z kolei „wysokie częstotliwości (5–8 tysięcy Hz) instrumentów strunowych, które można usłyszeć w twórczości muzyków barokowych (skrzypce, harfa, gitara, mandolina itp.), działają jak »ładowarka« dla mózgu. [...] Fale, powstające w odpowiedzi na takie dźwięki, wprawiają jednocześnie w stan pobudzenia i relaksu, wspomagając tym samym proces przyswajania wiedzy. Muzyka ta synchronizuje ciało i umysł: spowalnia pracę serca, obniża ciśnienie krwi, zmieniają się także fale mózgowe, obniża poziom stresu i pobudza system immunologiczny. To wszystko sprawia, że nasze ciało jest odprężone, rozluźnione, a mózg wchodzi w stan pobudzenia tworząc idealne warunki do nauki” (Siwiec 2008).

3. **Zaprezentuj temat ciekawie i w sposób uporządkowany, z dbałością o odpowiednie proporcje czasu zajmowanego przez nauczyciela i ucznia.** Scenariusz lekcji dostosuj do tempa i możliwości słuchaczy, gdyż każde dziecko w szkole specjalnej ma zupełnie inne możliwości, a metoda, która sprawdzi się u jednego, może zupełnie nie sprawdzić się u drugiego. Co więcej, ponieważ normą w funkcjonowaniu osób z niepełnosprawnością intelektualną jest nie przyrost wiedzy, ale regres wynikający z częstych mikrouszkodzeń ośrodkowego układu nerwowego, jedynie przewidywalność, stałe elementy podczas zajęć, jasność oraz przejrzystość mogą być kluczem do radzenia sobie ze zmiennymi możliwościami intelektualnymi czy emocjonalnymi. Przede wszystkim ważne jest to, aby ciekawie aranżować zajęcia przez szerokie zastosowanie metod aktywizujących, zabaw czy gier dydaktycznych. Warto też wykorzystać metody wspierające, które bazują na dziecięcej ekspresji twórczej: śpiew, taniec, działania plastyczne i pokrewne formy aktywności, w tym rymowanki, wyliczanki, a także zastosowanie metody projektów.
4. **Zbuduj dobre relacje z uczniami.** Konflikty staraj się zażegnać już przed wejściem do sali, poświęcając uwagę temu, co dzieje się np. podczas przerwy, lub angażuj dzieci/młodzież w aktywności organizacyjnie niezwiązane bezpośrednio z lekcją. Obniżaj poziom lęku, kieruj się wyrozumiałością oraz zrozumieniem, ponieważ dla osób z niepełnosprawnością charakterystyczny jest dużo niższy próg stresu, co przyspiesza zaburzenie czy dezorganizację toku pracy. W plecaku, z którym przychodzą do szkoły, oprócz książek czy zeszytów mogą znajdować się niepowodzenia, problemy domowe, ślady traum i przemocy, z którymi niejednokrotnie się borykają.
5. **Podnoś poczucie lingwistycznej kompetencji ucznia.** Doceniaj postępy i chwal za nie. Pozwól każdemu chociaż w minimalnym stopniu zaistnieć podczas zajęć. Zwracaj uwagę na to, aby osobowości ekstrawertyczne nie dominowały podczas lekcji, i dopuszczaj do głosu tych, którzy sami o to nie zabiegają – stwórz możliwość działania, ale nie zmuszaj do niego.
6. **Zadbaj o otoczenie sprzyjające przyswajaniu wiedzy z ograniczoną liczbą bodźców – schludne, neutralne i minimalistyczne.** Często zmieniaj „dekoracje”, tak aby w miarę możliwości związane były z opracowywanym w danej chwili materiałem, np. słowniczki obrazkowe. Uczeń z niepełnosprawnością ma często problem z różnicowaniem czynników aktywizujących i nie potrafi skutecznie odciąć się od nieistotnych przesłanek, co obniża już i tak osłabione możliwości koncentracji. Nadmiar bodźców wywołuje niepokój i wzmacnia cechującą takie osoby nadpobudliwość psychoruchową.

7. **Propaguj autonomię ucznia.** Pozwól mu doświadczyć faktu, że wie i potrafi więcej, niż mu się wydaje. I że zakres jego kompetencji jest większy, niż sądził. Nierzadko pozbawiony stosownych okoliczności odniesienia, zauważenia przez otoczenie i w końcu przeżycia własnego sukcesu w sferze życia codziennego, ma szczególną potrzebę osiągnięcia tryumfu w szkole. A ten buduje pozytywny obraz samego siebie i powoduje, że chce się zrobić i wiedzieć więcej.
8. **Personalizuj proces nauczania.** Dostosuj wymagania do możliwości psychofizycznych. Stosuj zasadę indywidualizacji w całym tego słowa znaczeniu, tak aby każdy uczestnik zajęć miał szansę na sukces, którego w życiu zabrakło mu już na starcie.
9. **Podnoś świadomość celowości nauki języka obcego** – jako dostosowania do dynamicznie zmieniającej się rzeczywistości, w której język obcy wykorzystywany jest w wielu aspektach codziennego życia: w nazwach produktów spożywczych (np. *corn flakes*), napojów (*lemon*) czy sieci komórkowych (*Orange*), a także w serwisach społecznościowych, nomenklaturze sportowej czy grach komputerowych, które wymagają przynajmniej podstawowej znajomości języka angielskiego.
10. **Upowszechniaj kulturę krajów, w których nauczany język jest używany jako rodzimy,** wzbudzając zainteresowanie innymi obszarami cywilizacyjnymi. Dla uczniów może być to forma poznania świata i ludzi żyjących w innych warunkach, inwestycja w przyszłość (w przypadku wyjazdu zagranicznego) lub okazja do poszerzenia świadomości na temat różnorodności kultur.

Kiedy planujemy działania zmierzające do podniesienia poziomu motywacji ucznia do zdobywania wiedzy, mamy na względzie m.in. stworzenie w jego umyśle potrzeby podejmowania czynności, które pozwolą osiągnąć ustalone cele. A gdy dodatkowo staramy się, by były one przyjazne dla odbiorcy, liczymy, że wzmogą w nim chęć ponawiania określonych aktywności – chętniej i częściej wracamy tam, gdzie czujemy się bezpiecznie i gdzie mamy wizję atrakcyjnie spędzonego czasu.

Warto zatem działać w tym kierunku, tak by i sobie, i uczniom stworzyć okazję do odczuwania pozytywnych przeżyć, wzruszeń oraz satysfakcji z postępów, które są udziałem wszystkich zaangażowanych w ten proces.

BIBLIOGRAFIA

- Dörnyei, Z., Csizer, K. (1998), *Ten commandments for motivating language learners: Results of an empirical study*, <researchgate.net/publication>, [dostęp: 12.06.2023].
- Siwiec, M. (2008), *Muzyka mózgu*, <marcinsiwiec.wordpress.com/2008/06/16/muzyka-mozgu>, [dostęp: 12.06.2023].
- Wika, E. (2019), *Neurodydaktyka – nauczanie przyjazne mózgowi*, <szkola-podstawowa.edu.pl/neurodydaktyka>, [dostęp: 12.06.2023].

LIDIA JAROMIN Absolwentka Wyższej Szkoły Pedagogiki Specjalnej w Warszawie oraz Instytutu Filologii Angielskiej Uniwersytetu Wrocławskiego. Pracuje w Specjalnym Ośrodku Szkolno-Wychowawczym nr 10 we Wrocławiu. Interesuje się zagadnieniem kształcenia interdyscyplinarnego w szkolnictwie specjalnym. Poza zawodem jako menedżer artystyczny angażuje się w pracę publicystyczną, wydawniczą oraz w promowanie artystów.

DAMIAN BEDNAREK Z wykształcenia anglista, polonista, historyk sztuki, dawniej dziennikarz, obecnie nauczyciel. W wolnym czasie zwolennik aktywności fizycznej, szczególnie pływania i snowboardu. Z zamiłowaniem podróżuje po Włoszech, z ciekawością po Polsce. U siebie i w otoczeniu ceni niezależność, tolerancję, brak schematów, rozagę oraz mądrość.